

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
VIỆN KHOA HỌC GIÁO DỤC VIỆT NAM

NGUYỄN THỊ THU HẰNG

GIÁO DỤC KỸ NĂNG SỐNG CHO HỌC SINH DÂN TỘC THIỂU SỐ
KHU VỰC MIỀN NÚI PHÍA BẮC VIỆT NAM
(QUA CÁC MÔN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI, KHOA HỌC)

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

HÀ NỘI - 2013

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
VIỆN KHOA HỌC GIÁO DỤC VIỆT NAM

NGUYỄN THỊ THU HẰNG

GIÁO DỤC KỸ NĂNG SỐNG CHO HỌC SINH DÂN TỘC THIỂU SỐ
KHU VỰC MIỀN NÚI PHÍA BẮC VIỆT NAM
(QUA CÁC MÔN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI, KHOA HỌC)

Chuyên ngành: LÝ LUẬN VÀ LỊCH SỬ GIÁO DỤC
Mã số: 62 14 01 02

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: 1. PGS.TS NGUYỄN THỊ MINH PHƯƠNG
2. TS. LƯƠNG VIỆT THÁI

HÀ NỘI - 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các số liệu và kết quả nghiên cứu trong luận án chưa từng được ai công bố trong bất kì công trình nào khác.

Tác giả luận án

Nguyễn Thị Thu Hằng

LỜI CẢM ƠN

Luận án này được hoàn thành với sự giúp đỡ tận tình của nhiều cá nhân và tập thể. Tác giả luận án xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành tới:

Cô PGS. TS. Nguyễn Thị Minh Phương và thầy T.S. Lương Việt Thái đã tận tâm hướng dẫn, chỉ bảo để luận án được hoàn thành.

Ban Giám hiệu Trường Đại học Sư phạm- Đại học Thái Nguyên, Ban Chủ nhiệm và các cán bộ giáo viên Khoa Giáo dục Tiểu học- Trường ĐHSP- ĐHTN đã tạo điều kiện thuận lợi cho tác giả học tập và nghiên cứu.

Ban Giám hiệu, Giáo viên và học sinh Trường Tiểu học Nguyễn Thị Minh Khai- Xã Lâm Thượng- Huyện Lục Yên- Yên Bái, Trường Tiểu học Tân Long- Xã Tân Long- Huyện Đồng Hỷ- Thái Nguyên, Trường Tiểu học Hòa Bình- Thị trấn Lộc Bình- Huyện Lộc Bình- Tỉnh Lạng Sơn đã cộng tác, cung cấp thông tin cho việc nghiên cứu của luận án.

Trung tâm Đào tạo, bồi dưỡng của Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam đã tạo điều kiện, giúp đỡ cho việc hoàn thành luận án.

Gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã quan tâm, chia sẻ, giúp đỡ tác giả trong suốt quá trình thực hiện luận án.

Tác giả luận án

Nguyễn Thị Thu Hằng

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

Viết tắt	Viết đầy đủ
DTTS	Dân tộc thiểu số
ĐC	Đối chứng
ĐTB	Điểm trung bình
GV	Giáo viên
GDKNS	Giáo dục kỹ năng sống
GQVĐ	Giải quyết vấn đề
HS	Học sinh
HSTH	Học sinh tiểu học
KN	Kỹ năng
KNS	Kỹ năng sống
KHGDVN	Khoa học Giáo dục Việt Nam
TN	Thực nghiệm
TB	Trung bình
UNICEF	Quỹ Nhi đồng Liên Hiệp Quốc
UNESCO	Tổ chức Giáo dục - Khoa học - Văn hóa quốc tế
UNFPA	Quỹ Dân số Liên Hiệp Quốc
PDI	Tổ chức Dân số và Phát triển quốc tế
WHO	Tổ chức Y tế thế giới

MỤC LỤC

<i>Nội dung</i>	<i>Trang</i>
Lời cam đoan	I
Lời cảm ơn	ii
Danh mục các chữ cái viết tắt	iii
Mục lục	iv
Danh mục các bảng	v
Danh mục các sơ đồ, biểu đồ	vi
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Mục đích nghiên cứu	3
3. Khách thể và đối tượng nghiên cứu	3
4. Giả thuyết khoa học	3
5. Nhiệm vụ nghiên cứu	3
6. Phạm vi nghiên cứu	4
7. Phương pháp nghiên cứu	4
8. Những luận điểm bảo vệ	5
9. Những điểm mới của đề tài	5
10. Cấu trúc của luận án	6
Chương 1. CƠ SỞ KHOA HỌC VỀ GIÁO DỤC KĨ NĂNG SỐNG CHO HỌC SINH DÂN TỘC THIỂU SỐ KHU VỰC MIỀN NÚI PHÍA BẮC QUA DẠY HỌC CÁC MÔN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI, KHOA HỌC	7
1.1. Tổng quan lịch sử nghiên cứu vấn đề	7
1.1.1. Nghiên cứu về kĩ năng sống và giáo dục kĩ năng sống	7
1.1.2. Nghiên cứu về giáo dục kĩ năng sống qua dạy học các môn Tự nhiên và Xã hội, Khoa học ở tiểu học	12
1.2. Kĩ năng sống và giáo dục kĩ năng sống	16
1.2.1. Kĩ năng sống	16
1.2.2. Giáo dục kĩ năng sống	22

1.3. Dạy học các môn Tự nhiên và Xã hội, Khoa học với việc giáo dục kỹ năng sống cho học sinh dân tộc thiểu số	31
1.3.1. Khái quát mục tiêu, nội dung các môn Tự nhiên và Xã hội, Khoa học	31
1.3.2. Khái quát phương pháp dạy học các môn Tự nhiên và Xã hội, Khoa học	33
1.3.3. Khả năng giáo dục kỹ năng sống cho học sinh dân tộc thiểu số qua dạy học các môn Tự nhiên và Xã hội, Khoa học	37
1.4. Đặc điểm về môi trường sống, tâm lý và học tập của học sinh tiểu học người dân tộc thiểu số khu vực miền núi phía Bắc	39
1.4.1. Đặc điểm tự nhiên	39
1.4.2. Đặc điểm văn hoá - xã hội	39
1.4.3. Đặc điểm giao tiếp và tâm lý	40
1.4.4. Điều kiện và chất lượng học tập	42
1.5. Thực trạng kỹ năng sống và giáo dục kỹ năng sống cho học sinh tiểu học người dân tộc thiểu số khu vực miền núi phía Bắc	45
1.5.1. Tổ chức điều tra thực trạng	45
1.5.2. Kết quả khảo sát thực trạng	51
1.6. Kết luận chương 1	60
Chương 2. BIỆN PHÁP GIÁO DỤC KỸ NĂNG SỐNG CHO HỌC SINH DÂN TỘC THIỂU SỐ KHU VỰC MIỀN NÚI PHÍA BẮC QUA DẠY HỌC CÁC MÔN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI, KHOA HỌC	62
2.1. Khai thác nội dung và lựa chọn các bài học phù hợp để giáo dục kỹ năng sống cho học sinh tiểu học người dân tộc thiểu số	63
2.1.1. Khai thác nội dung giáo dục kỹ năng sống	63
2.1.2. Lựa chọn các bài học phù hợp trong môn Tự nhiên và Xã hội, Khoa học để giáo dục kỹ năng sống	68
2.2. Sử dụng các phương pháp và hình thức tổ chức dạy học tích cực để giáo dục kỹ năng sống	84
2.2.1. Nghiên cứu tình huống (thông qua múa rối)	86
2.2.2. Quan sát kết hợp thảo luận nhóm ở trên lớp	96
2.2.3. Đóng vai trong tiến trình bài học	103

2.2.4. Tổ chức trò chơi học tập (thi nói theo chủ đề bài học)	108
2.2.5. Rèn luyện sau giờ học.....	112
2.3. Kết luận chương 2.....	116
Chương 3. KIỂM NGHIỆM VÀ ĐÁNH GIÁ KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU	118
3.1. Khảo nghiệm tính khả thi của các biện pháp GDKNS bằng phương pháp chuyên gia.....	118
3.1.1. Mục đích khảo nghiệm	118
3.1.2. Thành phần chuyên gia.....	118
3.1.3. Các phương pháp và kỹ thuật tiến hành	118
3.1.4. Kết quả khảo nghiệm.....	121
3.2. Thực nghiệm sư phạm	123
3.2.1. Khái quát về quá trình thực nghiệm	123
3.2.2. Phân tích kết quả thực nghiệm.....	134
3.3. Kết luận chương 3.....	157
KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ	159
1. Kết luận	159
2. Khuyến nghị	160
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN	
ÁN ĐÃ ĐƯỢC CÔNG BỐ	163
TÀI LIỆU THAM KHẢO	164
PHỤ LỤC.....	170
PHỤ LỤC 1 PHIẾU THĂM DÒ Ý KIẾN	171
PHỤ LỤC 2 CÁC MẪU BIÊN BẢN QUAN SÁT VÀ PHÒNG VẤN HỌC SINH ...	176
PHỤ LỤC 3 MẪU PHIẾU THĂM DÒ Ý KIẾN VÀ CÁC KẾ HOẠCH BÀI HỌC	
ĐƯỢC SỬ DỤNG ĐỂ KHẢO NGHIỆM	180
PHỤ LỤC 4 PHIẾU ĐO ĐẦU VÀO VÀ ĐẦU RA SAU THỰC NGHIỆM	197
PHỤ LỤC 5 CÁC KẾ HOẠCH BÀI HỌC ĐƯỢC SỬ DỤNG ĐỂ THỰC NGHIỆM	216
PHỤ LỤC 6 MỘT SỐ HÌNH ẢNH THỰC NGHIỆM	265

DANH MỤC CÁC BẢNG

	<i>Trang</i>
Bảng 1.1. Tổng hợp đánh giá các KNS của HSTH người DTTS.....	52
Bảng 1.2. Đánh giá mức độ thực hiện GDKNS qua dạy học các môn Tự nhiên và Xã hội, Khoa học	57
Bảng 1.3. Các yếu tố ảnh hưởng tới quá trình GDKNS cho HSTH người DTTS...59	
Bảng 2.1. Hệ thống bài học và nội dung GDKNS cho HSTH người DTTS	70
Bảng 3.1. Kế hoạch dạy khảo nghiệm.....	119
Bảng 3.2. Kết quả tổng hợp ý kiến về tính khả thi của các biện pháp.....	121
Bảng 3.3. Bảng chọn mẫu thực nghiệm	124
Bảng 3.4. Kế hoạch thực nghiệm.....	125
Bảng 3.5. Tiêu chí đánh giá KNS của HSTH người DTTS qua môn Tự nhiên và Xã hội, môn Khoa học	132
Bảng 3.6. Kết quả điểm kiểm tra môn Tự nhiên và Xã hội, môn Khoa học của nhóm TN và nhóm ĐC trước TN	136
Bảng 3.7. Kết quả điểm kiểm tra môn Tự nhiên và Xã hội, môn Khoa học trước và sau TN của nhóm đối chứng.....	138
Bảng 3.8. Kết quả điểm kiểm tra môn Tự nhiên và Xã hội, môn Khoa học trước và sau TN của nhóm TN	139
Bảng 3.9. Kết quả điểm kiểm tra môn Tự nhiên và Xã hội, môn Khoa học của nhóm TN và nhóm ĐC sau TN	140
Bảng 3.10. KNS của HS nhóm TN và nhóm ĐC trước TN.....	143
Bảng 3.11. KNS của nhóm ĐC trước và sau TN.....	147
Bảng 3.12. KNS của nhóm TN trước và sau TN	149
Bảng 3.13. KNS của HS nhóm TN và nhóm ĐC sau TN	151
Bảng 3.14 . Kết quả bày tỏ thái độ của HS khi học môn Tự nhiên và Xã hội, môn Khoa học.....	156

DANH MỤC CÁC HÌNH VẼ*Trang*

Biểu đồ 3.1. So sánh điểm kiểm tra môn Tự nhiên và Xã hội lớp 3 của lớp TN và lớp ĐC trước TN.....	136
Biểu đồ 3.2. So sánh điểm kiểm tra môn Khoa học lớp 5 của lớp TN và lớp ĐC trước TN	137
Biểu đồ 3.3. So sánh điểm kiểm tra môn Tự nhiên và Xã hội lớp 3 của nhóm TN và nhóm ĐC sau TN	141
Biểu đồ 3.4. So sánh điểm kiểm tra môn Khoa học lớp 5 của nhóm TN và nhóm ĐC sau TN.....	141
Biểu đồ 3.5. KNS của nhóm TN và nhóm ĐC trước TN	144
Biểu đồ 3.6. KNS của nhóm TN và nhóm ĐC sau TN.....	153